

סקירת ספרים חדשים

בעריכת ניסים כהן

מנהיגים חברתיים בישראל

עמליה אוליבר-לומרמן, תמר זילבר ואבנר דה שליט (עורכים)
ירושלים: הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס, האוניברסיטה העברית בירושלים.
תשע"ג, 2013. 294 עמודים
סקר: דויד דרי¹

תכונת המנהיגות איננה תכונה אחת, ואין לה גבולות מוגדרים. מדובר במשפחה מורחבת של תכונות עם סימן היכר המופיע ברבות ממאות ההגדרות שהציעו חוקרים והוגים ממגוון תחומים: הצלחה או השפעה יוצאת דופן. ברוח דומה, יש כאלה המעדיפים את מבחן המונהגים: No followers, no leaders. הנטייה המסורתית היתה לייחס מנהיגות לזה הניצב בראש הפירמידה. על כך הלין ברכט בשירו שאלות של פועל שחושב: "אלכסנדר הצעיר כבש את הודו. הוא לברו? קיסר הכה את הגאלים. האם לא היה לפחות טבח איתו?" נטייה אחרת, דומיננטית יותר וכמו מובנת מאליה, היא לראות את המנהיגות כמתארת בני אדם ולא את מעשיהם. אנו מבחינים באדם מצליח, אדם משפיע, אדם שסחף אחריו אנשים לרוב, אדם שחילץ ממשבר את התאגיד שבראשו עמד, אדם שהקים גוף חדש לתועלת הציבור, העניק השראה, פיתח מוצר חדשני, צלח אוקיינוס, נהר או תעלה, העביר חוק תקדימי, תכנן עיר, בנה מגדלים, נטה אוהל מחאה בעיבורה של שדרה מרכזית; אנו מבחינים בבני המשפחה הרחבה הזאת ומחפשים את המנהיג או את המנהיגה. וכשאלה קיבלו זיהוי אנושי ברור, השאלה המתבקשת מאליה היא מה עשה אותו או אותה למנהיגים.

1 פרופ' אמריטוס למדע המדינה ומדיניות ציבורית באוניברסיטה העברית בירושלים, ראש התוכנית ללימודי מוסמך במינהל ובמדיניות ציבורית במכללת ספיר וחבר סגל במכון מנדל למנהיגות. מחקריו בשנים האחרונות מתמקדים בביורור שאלת המנהיגות.

על רקע החולשה המושגית המאפיינת את המחקר זה שנים, כפי שמעידים עורכי *American Psychology* (גיליון ינואר 2007), שהוקדש לשאלת המנהיגות, אין הגדרה מוסכמת, אין פרדיגמה מקובלת לחקר התופעה, ואין הסכמה על אסטרטגיה לטיפול או לפיתוח מנהיגות. ערכו של הספר שלפנינו הוא דווקא בשאיפתו הצנועה יחסית – לחשוף את הקורא לסיפורים על אנשים העושים למען החברה בישראל. רק 25 עמודים מתוך 294 עמודי הספר – פרק המבוא ופרק הסיכום המציג את התובנות שעלו בראיונות – מוקדשים לדיון מלומד בשאלת המנהיגות. בין לבין הקורא מוזמן ללמוד על מהלך החיים, על החוויות, על המחשבות, על ההתמודדויות ועל הדילמות שליוו את פועלן של עשר דמויות, שבעה גברים ושלוש נשים, מכל צבעי הקשת החברתית וממגוון תחומי חברה ותרבות. את הקשר למושג המנהיגות (ומכאן כותרת הספר מנהיגים חברתיים בישראל) יוצרים העורכים בעיקר דרך מושג האחריות – אחריות שאדם לוקח, לא על עצמו, אלא על מצב החברה. לשיטתם, "מנהיגות צומחת היכן שאדם מזהה צורך, מבין שמישהו צריך לפעול ופועל בעצמו" (עמ' 7).

האם בכך מתמצות דרישות הסף למה שייחשב מנהיגות? האם מנהיגות בתחומי חברה ותרבות שונה ממנהיגות בתחומים אחרים? האם בישראל המצטיירת כאומת סטארט-אפ דינמית יש למנהיגים חברתיים קווי מתאר ייחודיים? אין הספר עוסק בשאלות אלה, וכאמור נחלץ בתבונה מהפיתוי הרווח להציע לקוראים תיאוריה כוללת כלשהי לתכונה שגבולותיה ומאפייניה נותרו עמומים.

לחילופין, סיפורי החיים של עשר דמויות מרתקות, סיפורים הנפרסים לעיני הקורא דרך שאלות של מראיינים סקרנים ומיומנים, מספקים לכל מי שמתעניין בשאלת המנהיגות מכרה עשיר להפוך בו ולהגות בו, לפרש, לעורר שאלות ולהציע השערות נועזות. וכפי שהמחברים מקווים, אין קריאת סיפורי החיים מותירה אותנו אדישים, אלא בדיוק ההפך; אנו הופכים "שותפים לתחושת ההוקרה העמוקה ולהערכה הרבה שאנו רוחשים למרואיינים ולפועלם" (עמ' 11). גם השאיפה לחלוק עם הקורא "את התקווה והאמונה בכוחנו להפוך לחברה טובה יותר, בזכות פועלם של מנהיגים חברתיים כאלה" (שם), יש לה על מה לסמוך.

"איך זה שכוכב אחד לבד מעוז?" שואל נתן זך. ראובן אברג'יל העוז, יהודה משי זהב העוז. פרופ' נטע זיו העזה, דב לאוטמן, ד"ר אילון שוורץ, ד"ר חנה קהת וגבי עבאד העוז. גם פרופ' מיכאל וולפה והרב יובל שרלו, וכמוהם בות'ינה דביט – כולם העוז ותרמו לחברה טובה יותר. לא איש ולא אישה מביניהם נולדו מנהיגים חברתיים. בעקבות אריסטו, כפי שבנאים נוצרים על ידי בנייה וכנרים על ידי נגינה בכינור, באותו אופן ממש כל אחד ואחת מהם נעשו מנהיגים על ידי עשיית מעשי מנהיגות. מה הם מעשי מנהיגות? שאלה זו יכולה ללוות את הקריאה המהנה והמשתפת של סיפורי חיים שהמשותף להם מנקודת מבטי הוא תחושת האחריות, בבחינת "שומר אחי אנוכי", העוז לנסות והתשוקה להתמיד גם לנוכח קשיים והתנגדויות.

ארץ מאובטחת – משטרה, שיטור והפוליטיקה של הביטחון האישי

אראלה שדמי

תל אביב: קו אדום, הוצאת הקיבוץ המאוחד. 2012. 316 עמודים

סקר: צבי שולדינר¹

אחרי קריאה ראשונית של ספרה החשוב של אראלה שדמי (קצינת משטרה בעבר ועוסקת במחקר כיום) דחיתי את כתיבת שורות אלה, ואז השפיעו שוב ושוב על הכתיבה לא מעט אירועים. משבר המרכז הרפואי הדסה הפך בעיה לאומית, ושאלת שירותי הרפואה הפרטית נידונה שוב ושוב. זמן קצר מאוד לאחר מכן נודע על מיזם המבטיח את שלומם ואת רכושם של תושבי שכונת היוקרה צהלה, בתל אביב. התושבים התארגנו, משלמים כסף טוב, וחברת שמירה פרטית שומרת על רחובותיה: "אם בשעות הערב מסתובב אדם כהה עור עם קפוצ'ון, מיד כוחותינו..." הם ניסו למתן את כוחה של התופעה מול המיקרופון של רשת ב', אבל הרי היא בכל חריפותה לפנינו: אם הרפואה פרטית והרווחה פרטית והכול פרטי, למה לא גם ביטחוננו?

אבל אז הורשע ראש ממשלה בעבר על עבירות שעבר כשהיה ראש עיר. עמו הורשע עוד ראש עיר, וכל זה כשמתנהלים משפטים פליליים נגד ראשי עיר אחרים. וכאן יש להדגיש את תרומתה החשובה של אראלה שדמי. בספרה היא דנה בסוגיה מרכזית וחשובה מאוד לשוחרי המשטר הדמוקרטי: הפרטת השיטור ומשטר ניאו-ליברלי.

שדמי גם מתייחסת לשליטת הפוליטיקה של הפחד: מצב חירום קבוע וראיית המשטרה בראש ובראשונה כגוף הדואג לביטחון האזרחים, בעיקר במלחמה נגד אויב חיצוני ובתחזוק השליטה בשטחים כבושים. שדמי מתייחסת להרג 13 אזרחים ישראלים ממוצא ערבי בשנת 2000, אולם מסורת זו כבר היתה חלק מהאווירה הלאומית, הן בכפר קאסם ב-1956 והן ביום האדמה ב-1976, אם להזכיר רק את הבולטים באירועים אלה. תרבות הפחד והחינוך המחזק בעקיבות את מצב החירום הם מרכיבים מרכזיים של אותו שיטורים שהמחברת מנתחת.

התרומה המרכזית של הספר היא בעיני הדיון בהפרטת השיטור על צורתיה השונות. בעוד אנו מניחים שיש הכרח – מכוח ההרגל אולי – בשומר בחנות או במסעדה, היום מופרטים מחסומים, שכונות מגודרות נהנות משיטור פרטי, שרים נשמרים בידי מאבטחים פרטיים

1 צבי שולדינר מרצה בכיר במחלקה למדיניות ומינהל ציבורי במכללת ספיר.

ועוד כיוצא באלה. במקומות שנחשבים לכאורה סביבה "נאורה וערה לזכויות הפרט" משסים שומרים פרטיים בעובדים שביקשו להתאגד (כפי שקרה במכון וייצמן) או במפגינים או במחלקי כרוזים של השמאל באוניברסיטת בן גוריון. במספר לא מבוטל של סכסוכי עבודה נלחמו מעבידים בעובדיהם באמצעות כוחן של חברות פרטיות.

נראה ששדמי חצויה ביחסה להצעות לשיטור עירוני. לא במקרה פתחתי סקירה זו בסוגיית אהוד אולמרט או ראשי ערים אחרים: במשטר הנוכחי תרחיב העברת סמכויות שיטור לעיריות את ההפרטה ותפתח שער רחב ידיים שדרכו ייכנסו לתחום השיטור אינטרסים פרטיים בעייתיים ביותר. על רקע הדיון החיוני של שדמי בסמכויות מאבטחים ניתן להשליך על מה שיכול להתרחש אם משטרות עירוניות ייפלו לידיים שישרתו אינטרסים כלכליים חזקים.

ניתן להבין את רצונה של המחברת בהתמודדות מערכתית של המשטרה על תרבות ארגונית הנלחמת בגזענות, בהומופוביה ועוד, אבל, מה לעשות, השוטרים הם בשר מבשרה של חברה שבה כל המחלות האלה רק מתחזקות. ההבחנה של שדמי בין משטרה במשטר ניאו-ליברלי למשטרה במשטר סוציאלי-דמוקרטי מאבדת תקפות, שהרי משטרים סוציאלי-דמוקרטיים לא מעטים נסחפו גם הם לאופנת ההפרטה.

עריכה טובה יותר של הספר היתה עוזרת לנקות חזרות לא נחוצות, כפילויות או סוגי פירוט לא נחוצים, אבל ללא ספק יש בו הזמנה לדיון הכרחי בגבולות הדמוקרטיה נכון לעכשיו.

The Delegated Welfare State – Medicare, Markets, and the Governance of Social Policy

Kimberly J. Morgan & Andrea Louise Campbell
New York: Oxford University Press. 2011. 305 pages
סקר: ברוך לוי¹

ימים סוערים עוברים על מערכת הבריאות בישראל. הדיון הציבורי סביב סוגיית שירותי הרפואה הפרטיים (שר"פ) בבתי החולים הציבוריים הולך ומתלהט, בעוד ממדיו של המשבר הכלכלי העמוק שפוקד את המרכז הרפואי הדסה בירושלים מתבררים בכלי התקשורת. רופאים בכירים בבית חולים ציבורי נחשפו לאחרונה בתוכנית תחקירים, כשהם דורשים ממשופלים תשלום פרטי, לכאורה בניגוד לחוק, וכאילו כדי להוסיף שמן למדורה, שוב מתפרסם דוח ממשלתי המראה שצמרת שיאני השכר מורכבת ברובה מרופאים (משרד האוצר, דוח שיאני השכר 2012). כל זאת כשברקע תסיסה המסרבת לגווע בקרב רופאים רבים נגד הסכם השכר הקיבוצי שנחתם בקיץ 2011.

נראה אפוא שיותר מתמיד דרושה היום התייחסות רצינית ומעמיקה לסוגיית הסדרתה של מערכת הבריאות. על כן קשה, מנקודת מבט ישראלית, לדמיין עיתוי טוב יותר לדיון בספר המנתח את אופן ניהולה וארגונה של אחת ממערכות הבריאות הגדולות והקונטרוברסליות ביותר בעולם – מערכת הבריאות של ארצות הברית.

נושא המחקר, נטייתה של מדינת הרווחה האמריקנית להאציל לגופים פרטיים את האחריות לאספקת שירותים חברתיים לציבור, מובהר היטב כבר בעמודיו הראשונים של הספר (עמ' 4-8), וכך גם השאלות העולות ממנו: איך נטייה זו באה לידי ביטוי, ואיך ניתן להסבירה?

ההסבר מאיר סתירה פנימית מעניינת בהלך הרוח האמריקני כלפי מדינת הרווחה: הציבור הרחב חפץ בתוכניות רווחה ממשלתיות, אך בה בעת חושש מהרחבת השפעתה של הממשלה וממעורבותה בחיי האזרחים. יחסם המסויג של האמריקנים כלפי הממשלה

1 חוקר מדיניות בריאות בהסתדרות הרפואית בישראל (הר"י) וכותב דוקטורט על תפקודה של מערכת הבריאות בישראל בחוג למדע המדינה של אוניברסיטת תל אביב. לאחרונה פרסם לוי עם עמיתיו מאמר על תפקידיהן של הסתדרויות רפואיות בעולם ברגולציה של מקצוע הרפואה. במאמר נבחנה חלוקת האחריות בתחום בין הממשלה לארגוני הרופאים וגופים לא ממשלתיים אחרים במבט השוואתי בין מערכות בריאות שונות (פרטי המאמר ברשימת המקורות שבסוף הסקירה).

נטוע עמוק בתרבותם הפוליטית, וכפי שמציינות מחברות הספר, הוא הכה שורש הן בקרב הציבור והן בקרב האליטה הפוליטית, בעיקר בזו הרפובליקנית, אבל גם באגפיה השמרניים של המפלגה הדמוקרטית (עמ' 35). מצב עניינים זה מציב אתגר רציני לכל פוליטיקאי אמריקני הנדרש לעסוק בשאלות כלכליות-חברתיות: כיצד להיענות לדרישות הציבור בלי להרחיב את המגזר הממשלתי?

הפתרון האמריקני המקובל לדילמה המוצגת לעיל הוא האצלת אחריות לגופים לא ממשלתיים – מוסדות ללא כוונת רווח (מלכ"רים) וחברות פרטיות – כדי שהם יספקו בפועל את השירותים לאזרח. גופים אלה משמשים מעין קבלני ביצוע של הממשלה. הם אלה שבאים במגע יומיומי עם האזרח, וחוצצים בינו לבין הממשלה, וזו מצדה מתמקדת בקביעת השירותים הניתנים לציבור, במימונם ובפיקוח על פעילותם התקינה של אותם גופים המספקים אותם. בדרך זו מבקשים קובעי המדיניות לאחוז במקל בשני קצותיו – להשביע את תיאבון הציבור לשירותים חברתיים, ובה בעת לצמצם ככל האפשר את מעורבות הממשלה בתוכניות אלה או לפחות להשרות תחושה זו בציבור הרחב (עמ' 45-43).

כדי להמחיש את עקרון האצלת האחריות, מתמקד הספר בחקר אירוע שהתרחש במערכת הבריאות האמריקנית בשנת 2003: רפורמה שנועדה לסבסד תרופות לקשישים, כחלק מביטוח הבריאות הממשלתי המיועד לפלח אוכלוסייה זה (Medicare Modernization Act 2003). מכיוון שהיתה זו הרפורמה הנרחבת ביותר שנערכה בשירותי הבריאות האמריקניים, מאז נוסדו תוכניות הבריאות הממשלתיות בשנת 1965, ומכיוון שבאותה תקופה כיהן בארצות הברית ממשל רפובליקני בראשותו של הנשיא בוש, בלט במיוחד המתח הפנימי בין הרחבת השירותים לשאיפה לרסן את המגזר הציבורי. כמיטב המסורת האמריקנית התבטא ריסון הרפורמה בהאצלת אחריות לגורמים פרטיים. הרחבת ביטוח הבריאות התאפשרה רק לאחר שהוסכם שהממשלה תהיה זו שתממן מתקציבה את סבסוד התרופות, אך הן יסופקו בידי ארגוני בריאות שיפעלו מול המטופלים בעצמאות יחסית (עמ' 108-109). זאת ועוד, בשונה מתחומי רווחה אחרים, שוק הבריאות הפרטי בארצות הברית ממוסד היטב, ופועלות בו קבוצות אינטרס מבוססות וחזקות, אשר אינן רואות בעין יפה את התערבות הממשל בעניינן. קבוצות אלה, ובראשן ארגוני הרופאים, חברות הביטוח, חברות התרופות, בתי חולים ומרפאות פרטיות, חולשות על מערכת הבריאות. הללו מצאו אוזן קשבת אצל פוליטיקאים שמרנים משתי המפלגות הגדולות, אשר לא ששו להרחיב את ההוצאה הציבורית ואת התערבות המדינה במשק, ופעלו במשותף לריסון רפורמה זו.

לאור כל זאת נשאלת, כמובן, השאלה אם האצלת אחריות היא שיטה יעילה לאספקת שירותי בריאות או שירותים חברתיים בכלל. לפי מחקר זה, ספק רב אם אכן כך. עירוב גורמים פרטיים בתוכניות רווחה עלול להשפיע לרעה, מבחינה כלכלית ובירוקרטית, על

יעילות הטיפול במבוטחים ולמנוע מהם יחס הוגן, בעיקר כאשר הרגולטור חלש ולא עומדים לרשותו מנגנונים ראויים לפיקוח ולביקורת (עמ' 144-145). זאת ועוד, בשל הקושי הרב של הקשישים לנווט במערכת כה מסועפת ולהכריע בין מגוון נרחב של תוכניות המוצעות להם נראה, שאין הרפורמה מצליחה להשיג את אחד מיעדיה העיקריים – הרחבת זכות הבחירה של המבוטחים (consumer choice) (עמ' 216). מבחינה פוליטית, לעומת זאת, האצלת אחריות מתגלה כפשרה הכרחית המאפשרת לערוך רפורמות בשירותים החברתיים. מכאן שהאצלת אחריות היא כורח מציאות פוליטי הרבה יותר מאשר ביטוי ליעילות כלכלית או בירוקרטית (עמ' 236).

בהקשר זה יצוין שרבים נוטים לייחס שיטה זו לעליית הגישה הניאו-ליברלית בשנות ה-70 של המאה ה-20. אולם, כפי שהחוקרות מציינות, נהגה שיטה זו בארצות הברית עשרות שנים קודם לכן. עם זאת, הגישה הניאו-ליברלית נתנה לה משנה תוקף, בהדגישה רעיונות של חיסכון תקציבי והחדרת ערכי שוק, כגון התייעלות ותחרות, למגזר הממשלתי, העולים בקנה אחד עם מסורת האצלת האחריות לגופים לא ממשלתיים (עמ' 5-6).

גם בישראל תומכים חסידי הגישה הניאו-ליברלית בהאצלת אחריות לגופים לא ממשלתיים. אין מדיניות זו, המכונה לעתים "הפרטה חלקית", זרה למדינת הרווחה הישראלית (קטן, 2007). בשנים האחרונות הואץ תהליך העברתם של שירותים חברתיים, הממומנים בידי המדינה, לידיהם של מלכ"רים וארגונים עסקיים. כך, למשל, מאז שנות ה-90 גדל בהתמדה חלקם של המעונות הפרטיים לאנשים בעלי פיגור שכלי, בעוד המסגרות הממשלתיות הולכות ונעלמות מתוקף החלטות ממשלה. באופן דומה גדל חלקו של המגזר העסקי בכלל המוסדות להשמת קשישים מ-37% בשנת 1996 ל-55% בשנת 2006 (סבירסקי וחסון, 2008). דפוס דומה של הפרטה חלקית נהג גם במערכת הבריאות, המתבססת על תחרות מנוהלת בין קופות החולים במסגרת חוק ביטוח בריאות ממלכתי התשנ"ד-1994.

בנקודה זו בוודאי עולה מאליה שאלה נוספת: מה עשוי מקבל ההחלטות הישראלי להפיק מהמחקר ולהקיש ממנו על מערכת הבריאות שלנו ועל השירותים החברתיים בכלל? האם גם הגרסה הישראלית של האצלת האחריות היא תוצר הכרחי של פשרה פוליטית נוסח ארצות הברית? האם גם היא סובלת בהכרח מהליקויים הכלכליים והבירוקרטיים שצמד החוקרות מצביע עליהם?

שאלות אלה אף מתחדדות על רקע מועד יציאתו של הספר לאור – בשיאו של מאבק האיתנים הפוליטי המתחולל סביב רפורמת שירותי הבריאות (ObamaCare) שמנסה להעביר ממשלו של הנשיא אובמה, ובסמיכות זמנים מקרית לטלטלה שמערכת הבריאות בישראל צפויה לעבור (אם כי לא בהיקף דומה למקבילתה שמעבר לים). בעת כתיבת

שורות אלה שוקדת הוועדה המייעצת לחיזוק מערכת הבריאות הציבורית, שמונתה בידי שרת הבריאות יעל גרמן, על גיבוש המלצותיה להסדרת שורה של נושאי ליבה במערכת הבריאות, כגון התמהיל הרצוי של רפואה ציבורית ופרטית, היקפם ותכולתם של ביטוחי בריאות פרטיים, מעמדם של בתי החולים הממשלתיים ועוד. דא עקא, מבחינה מתודולוגית, הקושי לנסח חוקיות מדעית ולהחילה על מקרים אחרים הוא חולשתו המובנית של כל מחקר הנשען על ניתוח מקרה בודד, ואין המחקר שלפנינו יוצא מכלל זה. יתרה מזאת, הספר נכתב בהקשר אמריקני מובהק, ועל כן קושי זה מתעצם שבעתיים לנוכח ההבדלים התהומיים שבין מערכת הבריאות האמריקנית לזו הישראלית בכל הנוגע לאופן ארגון ודרכי מימון. כמו כן יש להביא בחשבון את השוני בין שתי המדינות בצורת המשטר, בתהליך קבלת ההחלטות הפוליטי ובהלכי הרוח של הציבור באשר למקומן של הממשלה ושל מדינת הרווחה בחברה. מכאן ברור שיש להיזהר מהסקת מסקנות גורפות ומהחלתן על המקרה הישראלי.

במישור התיאורטי, ההבחנה המועילה של החוקרות בין "האצלת אחריות" ל"הפרטה" ול"מיקור חוץ" תורמת למסגור המושגי של הנושא, ומובילה לתובנה חשובה, ולפיה אין האצלת אחריות עניין טכני גרידא, המסתכם במתן הרשאה לפעול, אלא תהליך שמשמעו שינוי יחסי העוצמה בין הציבורי לפרטי (עמ' 21). תובנה זו מעלה אצל הקורא מספר שאלות מעניינות: מה הם המנגנונים המעצבים את יחסי העוצמה, וכיצד הללו בתורם משפיעים על אופן האצלת האחריות? כיצד הם תוחמים את גבולות האחריות ומגדירים את מרחב הפעולה העצמאי של הגופים הפרטיים? ייתכן שאפשר היה להרחיב מעט את המסגרת המושגית של המחקר (עמ' 19-22) כדי להעמיק את הדיון בשאלות אלה.

יש לציין שמבנה הספר מקל מאוד על ההתמצאות בנושא, ומוביל את הקורא לאט ובבטחה מהתמונה הכוללת אל המקרה הפרטי, בלי לאבד את הרעיון המרכזי בתוך סבך המוסדות, הארגונים והאינטרסים שהמערכת האמריקנית משופעת בהם. פרק המשנה העוסק בהאצלת אחריות במדינות העולם מרחיב את תמונת המציאות, ומראה שאין מדובר בשיטה ייחודית לארצות הברית, אלא בכזו הנוהגת בצורות שונות ובנסיבות היסטוריות ופוליטיות מגוונות גם במדינות אחרות (עמ' 28-32). הכתיבה הקולחת והבהירה מאפשרת גם למי שאיננו מצוי ברזי מערכת הבריאות האמריקנית או במונחים השגורים בתחום להבין את "סיפור העלילה", את המסרים ואת המסקנות העולים מהמחקר (אין זה עניין של מה בכך בספרות מסוג זה).

לסיום, הספר שופך אור על נושא שלמרות חשיבותו הרבה, נדחק בדרך כלל לשולי השיח הציבורי והאקדמי מפני העיסוק בעניינים פיננסיים, המתמקדים בגודל התקציב ובאופן חלוקתו. באופן טבעי העיסוק בכספים נחשב בדרך כלל לאטרקטיבי יותר מהעיסוק בארגון ובבירוקרטיה. על פי רוב הוא גם קל יותר לכימות, למדידה ולהשוואה, ומשום כך אולי גם נתפס כ"מדעי" יותר. כך אנו נוטים לעתים להתמקד יתר על המידה במדדיהן

הכלכליים של מערכות בריאות, כגון שיעור ההוצאה הלאומית לבריאות מהתמ"ג או חלקה של ההוצאה הציבורית מסך ההוצאה הלאומית לבריאות. אולם יש לזכור שהבדלים בין מערכות בריאות באים לידי ביטוי, לא רק בשדה המקרו-כלכלי, אלא גם בתחום הבירוקרטי. צורות הניהול, ההסדרה וחלוקת האחריות בין שלל הגופים הממשלתיים, הסוכנויות, הארגונים והמוסדות, המרכיבים את המערכות הללו ופועלים בתוכן, מגוונות מאוד, ועשויות לבטא לא אחת מסורות פוליטיות או אידיאולוגיות בהקשרים רחבים יותר, החובקים עולמות תוכן שמשתרעים מעבר לשירותי הבריאות (Moran, 1999; Borow et al., 2013). אי אפשר להבין את אופני התפתחותן ואת דפוסי פעילותן של מערכות בריאות, בלי לתת את הדעת גם על היבט זה. זוהי לדעתי תרומתו העיקרית של הספר, ועל כן סבורני שמקבלי החלטות, פקידי ממשל, אנשי אקדמיה וסטודנטים העוסקים בתחומי מדע המדינה, מדיניות ציבורית ומינהל מערכות בריאות ייצאו נשכרים מקריאתו.

מקורות

אתר האינטרנט של משרד האוצר, הממונה על השכר, דוח שיאני השכר 2012
<http://hsgs.mof.gov.il/PublishedReports.aspx>

סבירסקי, ש' וחסון, י' (2008). שירותי רווחה אישיים בעידן של צמצום תקציבי. תל אביב: מרכז אדווה.

קטן, י' (2007). הפרטה חלקית של שירותי רווחה אישיים. בתוך א' אבירם, ג' גל ו' קטן (עורכים), *עיצוב מדיניות חברתית בישראל – מגמות וסוגיות* (עמ' 101-130). ירושלים: מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל.

Borow, M., Levi, B., & Glekin, M. (2013). Regulatory tasks of national medical associations – International comparison and the Israeli case. *Israel Journal of Health Policy Research*, 2, 1-19.

Moran, M. (1999). *Governing the health care state: A comparative study of the United Kingdom, the United States and Germany*. Manchester: Manchester University Press.

Flexicurity: The Emergence of a European Concept

Sonja Bekker

Cambridge: Intersentia. 2012. 332 pages

סקר : אמיר פז-פוקס¹

בסרט אנני הול, משנת 1977, שם וודי אלן בפי אחד מגיבוריו משפט שיכול לשמש אנשי אקדמיה וקובעי מדיניות רבים:

Right now, it's only a notion. But I think I can get money to
make it into a concept. And later turn it into an idea.

ואולי, אם נדייק, כדי להמיר את המשפט האמור מההקשר הזוהר המקורי שבו הוא נאמר (עסקי התסריטאות והשוואו-ביונס) לעולם האפרפר-משהו של המדיניות החברתית-הכלכלית, יש מקום להמיר את חלקו השלישי ("רעיון") ב"עקרון פעולה" (principle). ואכן ספר שהיה בוחר במונח flexicurity (ביטחון גמיש) כמקרה מבחן שדרכו אפשר לעמוד על הדרך שבה שיח תיאורטי-אקדמי הופך לעקרון פעולה, במוסדות החשובים ביותר של קביעת המדיניות באירופה, היה יכול להעלות תרומה אדירה להבנת תהליכים מוסדיים ולהכרה עמוקה של פוליטיקה של רעיונות (דיסציפלינה שיש ליצור אולי לצד הדיסציפלינה המבוססת יותר, היסטוריה של רעיונות). באופן ממוקד היה ספר כזה יכול לפתוח פתח להבנת הכוחות הפועלים למען הסדרת שוק העבודה, הסדרי הביטחון הסוציאלי, הטיפול במובטלים צעירים ומבוגרים, הכשרה מחוץ למקום העבודה ובתוכו ועוד. אם כן, המונח flexicurity הוא מועמד מצוין למחקר מסוג זה. ואולם אף שהספר מושא סקירה זו מבקש "להסביר את האופן שבו המונח flexicurity התפתח באירופה וכיצד ניתן להבין את עלייתו למעמד בכורה" (עמ' 5), מאמציו נוחלים כישלון חרוץ.

המונח flexicurity – שילוב של flexibility ו-security – הוא ניסיון לרבע את המעגל, לשלב עיקרון החשוב בעיקר למעסיקים (ובמידה רבה לממשלות) עם מענה הולם לצרכים של עובדים רבים, המוצאים עצמם בעולם לא מוכר, המאופיין באי ביטחון כלכלי ותעסוקתי. כפי שמחברת הספר, סוניה בקר, מציינת בצדק כבר במשפט הראשון, הנושא עצמו, הכורך את הצורך לקדם יעילות כלכלית בצורך לשמור על מחויבות חברתית, מלווה את האיחוד האירופי מימיו הראשונים. הופעתו של המונח בעשור הראשון של המאה

1 מרצה בכיר בפקולטה למשפטים, אוניברסיטת סאסקס, בריטניה.

ה-21 היתה עשויה להיות רגע מכונן או, לכל הפחות, הזדמנות לחשבון נפש ולבחינה מחדש של המציאות על רקע היעדים ועל רקע האתגרים המורכבים שהפציעו בעשרים השנים שחלפו, ובהם גלובליזציה, הגירה, טכנולוגיה והזדקנות האוכלוסייה. בה בעת ייתכן בהחלט שמשימה זו – תחימת האידיאולוגיות הגדולות, האינטרסים השונים, התרבויות הפוליטיות המגוונות וההבדלים העמוקים בין שוקי העבודה במדינות האיחוד – היא בלתי אפשרית מלכתחילה; סוג של רדוקציו אד אבסורדום של השאיפה ל"תיאוריה גדולה" (grand theory) שתסביר את הכול. הרי בעידן הטוויטר אפילו התיאוריה הגדולה התכווצה לכדי "מונח גדול" (המחברת מפנה, בקיצור רב, להסתייגויות מסוג זה בעמ' 54). אם אלה הם פני הדברים, ייתכן שהספר הזה לקח על עצמו משימה בלתי אפשרית, ונועד לכישלון מלכתחילה. עם זאת נראה שניתן היה לבקש שהניסיון יהיה למצער מעניין יותר.

הספר עוקב אחר עשרות, ואולי מאות, מפגשים שנערכו באיחוד האירופי, חלקם רשמיים וחלקם לא. בקר מתעדת בדקדקנות מייגעת, שמצדיקה כל סטריאוטיפ שיצא לבירוקרטיה של האיחוד האירופי, את הנוכחים בישיבות, מי אמר מה בישיבה ולאחריה, מה היו החלטות הביניים ובמה הן היו שונות מההחלטות הסופיות וכיצד לשון הדוח שפורסם לאחר המפגש במלטה באפריל 2007 שונה מלשון הדוח שפורסם בליסבון ב-2007. הקורא שפונה לספר כדי לרכוש ידע אמיתי על המושג עצמו, על המאבקים סביב עיצובו, על משמעותו ועל האופן שבו ניתן למדוד את השלכותיו נאלץ לקושש אותו בפסקה המופיעה אחת לכמה עשרות עמודים, ומתעדת את העקרונות המכוננים את המונח, או בהסבר אודות התנגדות עקרונית של ארגוני עובדים וארגוני החברה האזרחית לאופן עיצובו.

כך אנו מוצאים את ההתייחסות העניינית הראשונה לתוכן של המונח flexicurity רק בעמ' 96-97, במסגרת דיון על החלטת מועצת אירופה משנת 2002. המועצה ראתה את היבט הגמישות ככזה שנועד לאפשר לתאגידים להתאים עצמם לשינויים בביקוש, והבחינה בין גמישות חיצונית – הגדלת מרחב התמרון לשכור ולפטר (hire and fire) עובדים – לבין גמישות פנימית – שינויים ארגוניים בכוח העבודה ובכלל זה שינויים בשעות עבודה, בשיטות עבודה, בהכשרות עובדים ובניודם. היבט הביטחון כלל יציבות במקום העבודה, ביטחון בשוק העבודה בכללותו, רשת ביטחון איתנה במקרה של אובדן מקום עבודה ומניעת אפליה בין סוגי התקשרות שונים (חוזה עבודה קבוע וארוך טווח, משרה חלקית, משרה קצובה בזמן, פריילנסרים, עבודת קבלן ועוד).

הביקורת העניינית והראויה לדיון אודות אופן השימוש במונח עולה בדוח שהגישו ארגוני החברה האזרחית לפגישה של נשיאות האיחוד (הפינית באותו זמן) עם השרים הגרמנים והפורטוגלים לענייני עבודה וביטחון סוציאלי ביולי 2006 (עמ' 159-170). בדוח זה אנו מוצאים את מונחי הנגד flexinsecurity, המסורבל בעיני, ו-flexploitation השובב

והעוקצני. בניסיון להטמיע מונחים אלה ביקשו הארגונים להטיל ספק בהבטחה שהיתה גלומה בניסיון ליהנות מכל העולמות. הביטחון, לתפיסתם, היה מס שפתיים ריק מתוכן, כאשר מעסיקים וממשלות ניצלו את שעת הרצון שנקרתה לפנייהם כדי לבחון מחדש את ההסדרים המעוגנים ולקדם מדיניות ניאו-ליברלית, לרסק את הביטחון התעסוקתי, לדחוף מובטלים ובעלי מוגבלות בכוח למשרות שאינם מתאימות ליכולתיהם ולקצץ בשירותים החברתיים ובנגישות לשירותים הקיימים. הדיון העקרוני כאן חשוב ומעורר כמיהה להרחבה ולהעמקה, אולם הקורא נאלץ להסתפק בהצגת הביקורת דרך המסמכים שהוגשו וההצהרות שהושמעו, ולא בבחינתה.

ביקורת דומה, ממוקדת ולכן חדה יותר, כנגד הדיון ב-flexicurity נוגעת למרחב התחומים שהוא פותח לבחינה מחדש. בפי מצדדיו, השאיפה המקורית, האוטנטית, היתה לקדם דיון הוליסטי בשוק העבודה, במערכי הביטחון הסוציאלי, בטיפול בצעירים ובמבוגרים, במובטלים ובאלה הנמצאים בשולי שוק העבודה. אך ככל שהדיון התקדם, התברר שנשאר רק יעד אחד הדורש רפורמה – שוק העבודה; וליתר דיוק – משפט העבודה. בשלב זה לא יהיה זה מפתיע, אם נציין שהספר מתייחס לנקודת כשל זו רק אגב הצגת מסמכים רלוונטיים והתגובות להם (פרקים 7.8, 8.7-8.13). בראש ובראשונה מדובר במסמך המדיניות על משפט העבודה (*Green Paper on Labour Law*) שפרסם האיחוד האירופי בתחילת 2007 כחלק מהליך ההיוועצות (consultation process) הנהוג והנדרש. בקר מדגישה את חשיבות התזמון: מדובר ברגע שבו הגיעה ההתעניינות ב-flexicurity לשיא מסוים. מסמך המדיניות על משפט העבודה קרם עור וגידים בדיוק בעת הזו, עוצב ברוח התקופה וחשוב מכול – הפך להיות חזות הכול. במלים אחרות, בחודשים הראשונים של שנת 2007 חל מיזוג בין הדרישה (הצרה, אך המשמעותית) להגמשת הכללים הנוקשים של משפט העבודה לבין הרעיון (או המושג) החובק כול של flexicurity. מהיעדים האחרים, לטענת המקטרגים, לא נותר דבר. זוהי נקודה קריטית, והעמדות השונות מוצגות, ככל שהן באות לידי ביטוי במסמכים השונים שנוסחו כחלק מהליך ההיוועצות. אך האם הביקורת מוצדקת? מה עלה בגורל הניסיון להגמיש את שוק העבודה? ומה עלה בגורל היעדים הנאצלים האחרים של המושג? הספר לא עושה ולו ניסיון לענות על כל אלה.

אלינור רוזולט אמרה: "אנשים גדולים דנים ברעיונות; אנשים בינוניים דנים באירועים; אנשים קטנים דנים באנשים אחרים." בשינויים המחויבים נראה שאמירה זו תקפה גם לספרים.

Governance

Mark Bevir

Oxford: Oxford University Press. 2012. 132 pages

סקרה: ליהיא להט¹

את המושג משילות (governance) פגשתי לראשונה בסוף שנות ה-90 של המאה ה-20 במאמר של רודס (Rhodes, 1996), שעסק בהגדרות שונות שלו. הוא תפס את תשומת לבי, ומאז אני רואה בו את אחת ההמשגות המעניינות בספרות. ללא ספק הוא מצוי בכל מקום, אין ספור ספרים ומאמרים נכתבו על הנושא, אף יש כתב עת מוביל הנושא את השם *Governance*, ונראה שהוא כאן על מנת להישאר. על כן כשראיתי שיצא לאור הספר *Governance* בהוצאת אוקספורד, מיד תפס הספר את עיני; ראשית, כאמור, בשל המושג עצמו והעניין שלי בו, ושנית, בשל החוקר שכתב אותו, מרק בויר (Mark Bevir), פרופסור למדע המדינה באוניברסיטת קליפורניה, שכתב רבות בהקשר זה.

הפתעה ציפתה לי בהגיע הספר אלי. מדובר בספרון, שמידותיו הקטנות משוות לו מעין תחושה של מילון כיס. הספר מופיע במסגרת סדרה שמוציאה הוצאת אוקספורד בנושאים שונים תחת השם הקדמה קצרה (*A very short introduction*). הפתעה זו, לצד ההכנה שמדובר בספר שהוא בגדר צוהר לציבור המתעניין, העלתה שאלה באשר לכתיבת הסקירה הנוכחית ובכל זאת החלטתי שכן, בעיקר בשל ההזדמנות לדון במושג נוכח השימוש בו בהקשר הישראלי.

בספר שישה פרקים העוסקים בסוגיות אלה: מהי משילות; המשגה של משילות ארגונית (organizational governance); משילות תאגידית (corporate governance); משילות ציבורית; משילות גלובלית; משילות טובה (good governance). אתיחס בקצרה לפרקים השונים.

הפרק הראשון (עמ' 1-15) מציג את ההגדרה הבסיסית למושג המשילות, עניין לא טריוויאלי בעיקר בהקשר הישראלי, כאשר הציבור הישראלי אבל גם אנשי האקדמיה מזכירים אותו לעתים מזומנות דווקא בהקשר השלילי – אי יכולת משילות.

בויר מצביע על כך שהמושג, שתפס תאוצה בעיקר משנות ה-80 של המאה ה-20, מבטא שני שינויים: ראייה אחרת של העולם; את השינויים שהתחוללו בו הלכה למעשה. כך או

1 מרצה למינהל ומדיניות ציבורית במכללה האקדמית ספיר. מחקרה עוסקים בתפיסות של מעצבי מדיניות, ברגולציה של שירותי הרווחה ובאמון בקרב עובדי המגזר הציבורי.

כך, המושג משילות מבקש לדבריו להפנות את תשומת לבנו לתהליך המתחולל מעבר למוסדות הממשל. ההגדרה שהוא מציג למשילות היא זו (עמ' 1):

Governance refers, therefore, to all processes of governing, whether undertaken by government, market, or network, whether over a family, tribe formal or informal organization, or territory, and whether through laws, norms, power, or language.

בוויר מצביע על הביטויים התיאורטיים והאמפיריים של המושג. ברמה האמפירית חל מאז שנות ה-80 שינוי בדפוסי הפעילות של ממשלים, שהעבירו למגזר העסקי והוולונטרי חלקים של ניהול שירותים ואספקתם. מכאן משתמעת היחלשות של היררכיות בירוקרטיות והישענות גדלה והולכת על מנגנונים של שווקים ורשתות. ברמה התיאורטית יש הבנה שמשילות משמעה התהליך שבו מושלים, ושמלבד ארגוני הממשל והמשילות שלהם כלפי אזרחים, גם תאגידים וארגונים חברתיים מיישמים תהליכים אלה על עובדיהם וחבריהם (עמ' 2-3).

בפרק השני (עמ' 16-36) עוסק המחבר בתיאוריות מודרניות של תיאום חברתי, המתמקדות בשלושה מנגנוני תיאום: היררכיות, שווקים ורשתות. בוויר מבאר את הבסיס למשילות המצוי בלב כל אחד מהם. היררכיות מונעות בעיקר בידי סמכות, שווקים מונעים בידי מנגנון המחירים, ורשתות מתבססות בעיקר על יחסי אמון.

הפרק השלישי (37-56) לוקח את הקורא להקשרים הכלכליים ומתאר בשפה נהירה את ההתפתחויות בתיאוריות המנהל-סוכן (principal-agent), אותן מגמות שקראו תיגר על המדינה והעבירו את תשומת הלב לשווקים; גישות של הכלכלה הניאו-קלאסית שבחנו את מערכות היחסים בין הדירקטוריון למנכ"ל ואת הפערים הנוצרים ביניהם ואיך ניתן להתמודד עמם. הוא מצביע מעט גם על ההתפתחות של אחריות תאגידית, אם כי מסייג את טווח השפעותיה.

הפרק הרביעי (עמ' 57-79) הוא פרק מרכזי ומעניין מבחינתי. הוא מוביל את הקורא הבקיא למחוזות מוכרים, המתארים את ההיסטוריה ואת השתלשלות השינוי בפעילותן של מדינות מאז שנות ה-70 של המאה ה-20. פרק זה עוסק בתיאור תהליכים ובהם הביקורת על המדינה, בגישות ניאו-ליברליות ובתפיסת ה-public choice, שהדגישה את האינטרס העצמי, ובמסגרת האמון בבירוקרטיה. כל אלה הובילו לרפורמות המרכזיות, כמו רפורמת הניהול הציבורי החדש, ולשימוש בשווקים וברשתות. חלק טוענים בעקבותיהן ש"המדינה חלולה", ואחרים טוענים שהמדינה עדיין דומיננטית בעיצוב מדיניות וביישומה, אלא שהיא עושה זאת באמצעות כלים אחרים מאלה ששימשו אותה בעבר. טענה מעניינת היא שבפועל לא הוחלפו מערכות הפעולה, אלא נוצרו מערכות מורכבות,

כפולות לעתים ומפוצלות לעתים, המקשות על הניהול. תוצאה לא מכוונת זו של הרפורמות הובילה למגמות עכשוויות, בגדר גל שני של רפורמות, השמות דגש על קידום שיתופי פעולה והשתתפות, על ניהול רשתות, על אמוץ ועל ממשל צירופי.

הפרק החמישי (עמ' 80-100) עוסק במושג המשילות בהקשר הגלובלי. ההקשר התיאורטי שם דגש על שחקנים רבים ומדגיש את השינוי באופי הקשרים הבינלאומיים, ובפעל אכן ניתן לראות, שמשילות מתרחשת ללא קשר לכוח סוברני אפקטיבי ושהמדינה פועלת תוך תלות בשחקנים בינלאומיים.

הפרק השישי, הבוחן מהי משילות טובה (עמ' 101-119), מסכם את הדברים. אציג אפוא לסיכום אחדות מהתובנות של בויר:

1. התהוו מערכות מורכבות, והמבט שגישת המשילות מציעה הוא יותר מאשר חלוקה למנגנונים של מערכות, פרקטיקות ומוסדות, דוגמת היררכיות, שווקים ורשתות; הוא משקף חיים חברתיים סבוכים, המצויים תמיד בתנועה גמישה (עמ' 115).
 2. מאז שנות ה-70 יש שינוי מהיררכיות לשווקים ובעיקר לרשתות. כך שגלובליזציה ורפורמות של המגזר הציבורי הובילו לפרקטיקות היברידיות ורב ממדיות של משילות, שבהן המגזרים הוולונטרי, הפרטי והציבורי עובדים ביחד ברשתות ובשיתופי פעולה. המדינה היא שחקן מרכזי פחות, המוגבל עקב תלותו באחרים, במקום להכתיב מדיניות לשחקנים אחרים, על המדינה לנהל עמם משא ומתן, ולהשתמש במטא-אסטרטגיות של ממשל, כדי לנווט אותם (עמ' 115).
 3. קשה להעריך את הטענות על המשילות החדשה. זאת בשל הקושי לזהות את הקשרים בין הפרקטיקות החדשות לבין משילות כתיאוריה. סביר שהמשילות חדשה ורעיונות דומים הובילו את האנשים לראות את העולם אחרת. הרי מאז ומעולם שיתפו מדינות פעולה עם שחקנים אחרים, אבל עכשיו רואים זאת בצורה בולטת יותר (עמ' 116).
 4. המגמה של חיזוק העקרונות הדמוקרטיים מתפתחת באופנים חדשים, בעיקר באמצעות שיתוף שחקנים. למרות התועלת בה, יש במגמה זו גם חסרונות, הנובעים משאלות כמו מי משתתף, את מי הוא מייצג וכו' (עמ' 117).
- לסיכום, טוען בויר, שהמשילות המודרנית הושפעה מאוד מהרעיונות, מהמומחיות, מהמודלים ומהאידיאלים של מדעי החברה המודרניים, כפי שהם באים לידי ביטוי בהמשגות של היררכיות, שווקים ורשתות. באופן שונה, ממשל קורפורטיסטי-שיתופי מוביל להטיה מהמומחיות הפורמלית לטובת דיאלוג ואינטראקציה עם אזרחים. אלה האחרונים מגבירים את תשומת הלב להקשר ולייחוד של נושאי המדיניות ולפתרונות להם, ועדיין לדבריו נדרש ידע על מנת לשפר את המשילות (עמ' 118).

אם כן, הספר מתאר בצורה מזמינה, כמעט כמו סיפור, את המשמעויות ואת ההתפתחות ההיסטורית שהובילה לעניין במושג המשילות ולמקום המרכזי שהוא תופס. לעתים יש בפרקים השונים תחושה של חזרתיות. ואולם הספר חידר ותיקף תובנות רווחות על פרספקטיבה מעניינת וחשובה, והוא שזור בדוגמאות מעניינות שיכולות גם לשמש בהוראה. ובכל זאת חשתי מחסור בהתייחסות לתמורות עכשוויות כמו המשבר הכלכלי של סוף שנות ה-2000. עוד יש חשיבות רבה לרשימת המקורות הרחבה המובאת בסופו.

נראה שהוא יכול לעניין סטודנטים, אנשי מקצוע ואנשי אקדמיה הרוצים להתעדכן במושג המשילות ובמשמעויותיו השונות, בעיקר את אלה שאין זה תחום התמחותם. הוא עשוי לתרום לאנשי המעשה ולא רק לאנשי המחקר. הסתכלות דרך המשקפיים של משילות כתהליך הבא לידי ביטוי בארגונים במגזר הציבורי מייצרת קו מחשבה ופרקטיקות חדשות של עבודה. בדומה לבוויר גם בהקשר הישראלי יש מקום להרחיב את המבט על ארגוני הממשל, ולראותם לא רק כמסגרת של ארגוני סמכות ובירוקרטיות היררכיות, אלא כתצורות חדשות של תיאום חברתי. המדינה צריכה ויכולה להוות שחקן מרכזי, אך עליה לעשות זאת תוך הבנת המורכבות של העולם החדש שאנו פועלים בו, ובשל כך לטעמי למשילות ולהמשגותיה ערך רב.

מקורות

Rhodes R. A. W (1996). The new governance: Governing without government. *Political Studies*, 44 (4), 652-667.

עיון ראשון

The Routledge International Handbook of Social Justice

Michael Reisch (Editor)

New York, NY: Routledge. 2014. 503 pages

קריאות לצדק חברתי עמדו לאורך השנים בבסיס מהפכות חברתיות, שתכליתן היתה קידום רפורמות צנועות, פעילויות אלימות ושאינן אלימות ואפילו שימור הסטטוס-קוו הנוהג. באופן אירוני, ככל שגדלה חשיבותו של המושג "צדק חברתי", הפכה משמעותו מעורפלת יותר ויותר. בעולם שבו אין מדינות עשירות מצליחות פעמים רבות לטפל בבעיות השונות העומדות על הפרק או פועלות לתקן את המצב מאוחר מדי, תנאי הכרחי להשגת מטרות צדק החברתי, גם הצנועות שבהן, הוא להבהיר את משמעותו של השיח סביב מושג זה. זוהי למעשה כוונתו של ספר זה, שהוא חלק מסדרת המדריכים של הוצאת רוטלדג'. הספר מטפל בנושאים מרכזיים העומדים בבסיס שאלת הצדק החברתי מתוך מגוון רחב של נקודות מבט בינלאומיות, היסטוריות ותיאורטיות. בין הנושאים: פתרון שאלות יסוד בדבר טבע האדם והיחסים החברתיים, אופן הקצאת משאבים ונושאים הקשורים בה, כגון כוח, מעמד, זכויות, גישה והזדמנויות והכלים שבאמצעותם מתקבלות החלטות בדבר הקצאה זו. הספר מרכז מאמרים של חוקרים מובילים מרחבי העולם, ממגוון רחב של תחומים, ובהם עבודה סוציאלית, מדיניות ציבורית, בריאות הציבור, משפט, קרימינולוגיה, סוציולוגיה וחינוך.

Community Research for Participation: From Theory to Method

Lisa Goodson & Jenny Phillimore (EdItors)

Bristol: The University of Bristol, The Policy Press. 2012. 384 pages

מטרתו של הספר היא לגשר על פער גדול בידע, הן על היבטים מעשיים והן על היבטים תיאורטיים של מתודולוגיות של מחקרי קהילות. הספר מבקש להציג את ההתפתחויות המחשבתיות האחרונות בתחום מחקר זה, באמצעות מגוון רחב של פרקים שנכתבו בידי חוקרים בינלאומיים מדיסציפלינות ומתחומים שונים. הוא מיועד לסטודנטים, לחוקרים, לאנשי אקדמיה ולאנשי מקצוע, המציבים במרכז העניין או המחקר שלהם את הקהילה ואת החברים בה. אוסף מאמרים זה מבקש גם לעורר חשיבה על הדרך שבה ניתן לקדם את המתודולוגיות השונות שחוקרים משתמשים בהן במחקרי שטח בנושא זה. זהו הספר הראשון מסוגו, המבקש לשלב פרספקטיבות מעשיות ומתודולוגיות לכדי המלצות בהירות בדבר הדרך לרתום את חקר הקהילה להשתתפות פרקטית בנושא.

דיני ירושה ועיזבון (מהדורה שביעית)

שאול שוחט, נחום פינברג ויחזקאל פלומין

תל אביב: הוצאת סדן. תשע"ד, 2014. 620 עמודים

חוק הירושה, התשכ"ה-1965, נוסח בצורת עקרונות, כשהוא מותיר לבתי המשפט את מלאכת מילוי החללים. מאז חקיקתו נערכו התדייגויות משפטיות רבות, אך בחוק נותרו עדיין הוראות רבות אשר רב בהן הסתום. בספר זה עשו המחברים מאמץ לרכז את מרב הפסיקה, אף כזו שלא התפרסמה, הקובעת הלכות חשובות בנושא. מלבד חוק הירושה עצמו, הספר דן בפרוטרוט גם בעניינים מתחומי דינים אחרים, הנוגעים למוריש וליורשו, כגון דיני מסים, דיני עבודה לרבות פנסיה, דיני הביטוח הלאומי, דיני קניין, דיני נזיקין, דיני חברות, הגנת הדייר ועוד. הספר דן בכל ההשלכות המשפטיות והכלכליות הנוגעות לפטירתו של אדם, ולא רק באלה הנובעות מחוק הירושה עצמו. בין השאר עוסק הספר בבחינת ההחלטה שנכון לעשותה בחלוקת העיזבון בהתחשב בהשלכות המיסוי וכן בבחינת כלל ההלכות העוסקות בבעלות על הרכוש המשפחתי, בחלוקתו או אף בהוצאתו מכלל נכסי העיזבון. רבים הם ההליכים המשפטיים הכרוכים בפטירתו של אדם: קיום הצוואה וחלוקת הירושה, יחסי ממון וענייני מיסוי, זכויות סוציאליות של שארים ופיצויי נזיקין, התקשרויות שהמנוח היה צד להן ועוד. מטבע הדברים משיקים רבים מהם לעולם

הביטחון הסוציאלי. הנה כי כן, גם חוקרים, מקבלי החלטות ובעלי עניין שונים המגיעים מעולם זה עשויים למצוא עניין בספר זה.

עסקים חברתיים בישראל – מהדרה להכלה חברתית וכלכלית

בני גדרון וענבל אבו

חיפה: אחוה הוצאה לאור. תשע"ד, 2014. 214 עמודים

עסקים חברתיים הם תופעה חדשה בעולם ובישראל, הזוכה להתעניינות הולכת וגוברת. זהו סוג חדש וייחודי של ארגון, המשלב מטרות חברתיות עם אסטרטגיה עסקית. שני מרכיבים אלה חיוניים לשליחותו ולקיימותו של הארגון המודרני. בעבר סברו רבים שאין שני מרכיבים אלה יכולים לדור בכפיפה ארגונית אחת, שכן הם מייצגים לכאורה שני סוגי היגיון הנמצאים בסתירה. ואכן במציאות יש הפרדה ברורה בין ארגונים עסקיים, שם רווח ההיגיון העסקי המבוסס על תחרותיות ועל בעלות פרטית, לבין ארגונים ציבוריים או ארגונים ללא כוונות רווח, המספקים שירותים, שם רווח היגיון אחר המבוסס על אמפתיה ועל חמלה. המשבר הכלכלי של שנת 2008 היה זרז לבניית עסקים שבמרכז פעילותם מטרות חברתיות, כאשר הפעילות העסקית היא האמצעי להשגת המטרות החברתיות. אלא שיש צורך בפתרונות יצירתיים מאוד, כששתי אוריינטציות מנוגדות אלה מוכנסות לתוך אותה מסגרת ארגונית, במיוחד כשמסגרת זו צריכה להתקיים לאורך זמן. ספר זה הוא הראשון בישראל העוסק בנושא. הוא מספר את סיפורם של חמישה עסקים חברתיים המעסיקים אוכלוסיות מודרות, ובכך מסייעים למשתתפים להשתלב בחברה ולמצות את הפוטנציאל האישי שלהם.

